

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU

RAZVOJ I RECEPCIJA PRIČA O NASRUDIN HODŽI U TURSKOJ
NARODNOJ KNJIŽEVNOSTI
(ZAVRŠNI MAGISTARSKI RAD)

Kandidatkinja: Dženeta Kurtanović

Mentor: prof. dr. Alena Čatović

Broj indexa: 2516/ 2016

SARAJEVO, SEPTEMBAR 2020.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
USMENA ILI NARODNA KNJIŽEVNOST	4
USMENA KNJIŽEVNOST TURKIJSKIH NARODA	5
OSNOVNE KARAKTERISTIKE PRIČA O NASRUDIN HODŽI.....	5
DEDE KORKUT.....	8
HUMOR KAO SASTAVNI DIO TURSKE USMENE KNJIŽEVNOSTI	10
LIK NASRUDINA HODŽE U KNJIŽEVNOJ TRADICIJI.....	11
HISTORIJAT PRIČA O NASRUDIN HODŽI U ARAPSKOJ, PERZIJSKOJ I TURSKOJ KNJIŽEVNOSTI.....	13
KARAKTERISTIKE FORME I SADRŽAJ PRIČA O NASRUDIN HODŽI..	16
NARODNA MISAO U PRIČAMA O NASRUDIN HODŽI.....	19
DIDAKTIČKI TON PRIČA O NASRUDIN HODŽI	20
JEZIK U PRIČAMA O NASRUDIN HODŽI	22
LIK NASRUDIN HODŽE	23
POJAM RECEPCIJE U KNJIŽEVNOSTI	24
RECEPCIJA PRIČA O NASRUDIN HODŽI	26
RUKOPISI, ZBIRKE, PREVODI, PRERADE	26
FILMOVI I POZORIŠNE PREDSTAVE KAO DOKAZ BESMRTNOSTI	30
ZAKLJUČAK.....	34
LITERATURA	35

UVOD

Rad pod nazivom „Razvoj i recepcija priča o Nasrudin hodži u turskoj narodnoj književnosti“ se bavi likom Nasrudin hodže i pričama o njemu. Nema pouzdanih podataka o tome gdje i kada su se pojavile priče o Nasrudin hodži. Ipak, istraživanja turske usmene književnosti pružaju određene podatke prema kojima se kazivanja o Nasrudin hodži mogu smjestiti u vremenski okvir i kulturni kontekst.

Priče o Nasrudin hodži se, prema nekim izvorima, javljaju u vrijeme seldžučke države. Neki turski izvori nastanak tih priča ograničavaju na usmenu tradiciju Anadolije kao kolijevku kazivanja o Nasrudin hodži. Pored toga što mjesto nastanka priča o Nasrudin hodži nije do kraja utvrđeno i prihvaćeno u svim naučnim krugovima, vrijeme njihovog nastanka je također u domenu spekulativnoga. Turski izvori navode dvije mogućnosti o tome kada je Nasrudin hodža živio i kada su vjerovatno priče o njemu nastajale. Prva teorija kaže da je živio krajem 14. i početkom 15. stoljeća. Druga teorija navodi 13. stoljeće.

Bez obzira kada i gdje su nastale, priče o Nasrudin hodži su stekle veliku popularnost u turskoj narodnoj književnosti. Bile su predmetom istraživanja mnogih turkologa. Mišljenja smo da taj fenomen zavrjeđuje da bude istražen i u ovom radu. Dakle, primarni cilj našeg istraživanja je: ponuditi historijski osvrt na usmenu književnost turkijskih naroda, osvrnuti se na humor kao sastavni dio turske usmene književnosti, pronaći podatke o životu Nasrudin hodže koji se u određenim izvorima smatra stvarnom ličnošću, te nastojati utvrditi sličnosti i razlike između popularnog junaka turskih narodnih priča i sličnih likova u drugim književnostima.

Igrani i crtani filmovi, pozorišne i operne predstave, te rukopisi, zbirke, prerade i prevodi koje smo odlučili navesti kao posljednje poglavlje, ističemo samo kao pokazatelj popularnosti lika Nasrudin hodže u turskoj kulturi koja nije izbljedila ni do današnjih vremena.

USMENA ILI NARODNA KNJIŽEVNOST

Književnost je stvaralačka djelatnost ljudskog duha koja se ostvaruje u jeziku i ona, kao takva, postoji koliko i čovjekova potreba da se izrazi u jeziku.¹ Neke od književnih disciplina u književnosti su: teorija književnosti, književna kritika i historija književnosti.

Usmena ili narodna književnost, poznata i kao tradicijska, predstavlja najstariji oblik književnosti. Javlja se u društvima koja još ne posjeduju pismenost. Njena karakteristika je ta što prenosi narodni duh, ali i kolektivna shvatanja s koljena na koljeno.

Svoj najveći procvat doživjela je u vrijeme kada je pismenost bila nepoznata ili veoma rijetka. Veliki značaj za nastanak ove književnosti imali su religija i mitovi, pa su i prvi motivi bili religiozni i mitološki. Da bi se usmena književnost mogla prenositi, morala je prvo biti upamćena. Kako bi proces upamćivanja bio lakši narodna književnost razvila je izvjesne stereotipe i stilska sredstva. Stereotipi se ponajviše mogu uočiti u opisima junaka, mitoloških likova, te posebno u toposima.

Književna djela, a posebno ona većeg opsega (epovi, epske pjesme ili pripovijetke), poznajemo u više verzija. Razlog tome je usmeni način prenošenja (s koljena na koljeno), te su i samim tim bila podložna promjenama.

To nam govori da pjevač ili pripovjedač prilikom govora o određenom književnom djelu ne smatra posebno važnim da li od riječi do riječi ponavlja doslovno napamet naučen tekst, nego tekst do određene mjere mijenja prema prilikama izvedbe i stupnju vlastita umijeća, ne umanjujući time načelno umjetnički učinak njegova izlaganja.²

Dakle, možemo reći da je osnovna razlika između usmene i pisane književnosti ta, da pisana književnost ima svog autora i tekst koji ne podliježe promjenama, za razliku od usmene, čiji autor nije poznat i čiji je prvobitni oblik podložan stalnim promjenama.

---

¹ Milivoj Solar, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 9. (Dalje kao: Milivoj Solar, *Teorija književnosti*)

² Milivoj Solar, *Teorija književnosti*, str. 128.

Ono što je sigurno jeste da svaki narod ima svoju usmenu književnost. Njena razvijenost ovisi o historijskim i društvenim prilikama. Kod mnogih naroda ta književnost je naknadno zapisana i zabilježena i na taj način sačuvana.

USMENA KNJIŽEVNOST TURKIJSKIH NARODA

Kada govorimo o najranijem periodu turske književnosti, koristimo naziv „književnost turkijskih naroda“, jer je veoma teško diferencirati ono što je isključivo naslijeđe turskog naroda. Naime, njihova književnost počinje u predislamskom razdoblju kao usmena književnost. Taj period obilježen je epikom i epskim pjesmama. S obzirom da su turkijski narodi živjeli u Centralnoj Aziji kao nomadi, većina tih predislamskih epova nije sačuvana u cijelosti, već su to samo fragmenti zapisani mnogo kasnije iz različitih izvora.

Ti predislamski turkijski epovi govore o vjerovanju turkijskih naroda, životu, ratovima, borbi za egzistenciju itd.

OSNOVNE KARAKTERISTIKE PRIČA O NASRUDIN HODŽI

Özkul Çobanoğlu u svojoj knjizi *Uvod u narodnu književnost* navodi određene dominantne karakteristike te književnosti.³ Ove karakteristike se, također, odnose i na priče o Nasrudin hodži.

1. U jeziku i naraciji minimalizirana je upotreba stislih figura.

Jasno je da se koristio jednostavan način naracije. Nastoji se sa što manje riječi iskazati jezgrovit, efektivan i konotativan sadržaj.

Koristi se turski jezik koji je bio karakterističan za podneblje i vremenski period u kojem nastaje narodna književnost.

---

³ https://www.turkedebiyati.org/Dersnotlari/halk_edebiyati.html

Tendencija da se naracija približi običnome puku se mogla ostvariti na način da se koristi lokalni narodni jezik. To ne znači nužno odsustvo dublje poruke ili prenesenog značenja, već potreba da se jezička forma pisane riječi u velikoj mjeri približi svojoj govornoj varijanti.

Djela nastala u narodu usko su povezana sa životom ljudi.

2. Unutar narodne književnosti, susreće se tematika bliska životu ljudi.

U suprotnome, sama recepcija takve književnosti ne bi bila uspješna u toj mjeri, jer bi je čovjek iz naroda odveć smatrao dalekom i tuđom.

3. Bila je pod utjecajem religijsko - sufijske književnosti.

U pričama o Nasrudin hodži, primjerice, na mnogo mjesta se nailazi na dervise, šejhove i onaj kontekst u kojem se vidi jasan utjecaj sufizma i sufijskog na razvoj ovih priča.

4. Daje se važno mjesto narodnim izrekama i idiomima.⁴

Književnost uopće, a posebice narodna književnost je nepresušan izvor za stvaranje i opstojnost izreka i fraza. Izvornici priča o Nasrudin hodži sadrže poslovice i frazeme (tzv. *atasözler* i *deyimler*). Dakle, na određeni način one su afirmirale određene poslovice i fraze jer su i posjedovale snagu da učine nešto takvo.

5. Među primjerima proze, mogu se ubrojati narodne priče, legende, poslovice, izreke, narodno pozorište, zagonetke i šaljive priče;

6. Najrasprostranjenije od njih su bajke, priče i legende;

7. Narodna književnost se zasniva na vanjskom posmatranju stvari i pojava.

Analogije u poređenju se prave pomoću konkretnih pojmova. Sve što je rečeno, uzeto je iz stvarnog života. Osovina na kojoj se nalazi narodna književnost ne trpi apstraktne analogije koje nisu sposobne na pravi način odraziti stav i misao naroda.

Nabrojali smo neke od osnovnih karakteristika narodne književnosti koje navodi Özkul Çobanoğlu.

---

⁴ Idiomi (frazе) su ustaljeni jezički izrazi koje koristimo kako bismo što slikovitije nešto objasnili. Sama riječ idiom sastoji se od dvije riječi, grčkog porijekla: Idio-što znači isto i omio-što znači slično. Iako ne pripadaju književnom jeziku, idiomi su dio kulturnog naslijeđa i koristimo ih u svakodnevnom govoru.

USMENA KNJIŽEVNOST SELDŽUČKOG I OSMANSKOG PERIODA U ANADOLIJU

Dolaskom Alpa Arslana⁵ u XI stoljeću u Malu Aziju započinje turcizacija Anadolije, a period nastanka prvih primjera turske književnosti veže se za dva stoljeća poslije, odnosno drugu polovinu XIII stoljeća.

Usmena narodna književnost u Anadoliji razvijala se istovremeno sa elitnom dvorskom književnošću.⁶ Veliku ulogu u očuvanju i prenošenju ove književnosti imali su ozani⁷ koji su je, sa sazom u ruci, interpretirali. Oni su, po cijeloj Anadoliji, nosili i širili kazivanja o viteštvu, junaštvu, ljubavi, nesrećama. Čuvali su i oživljavali slike tih događaja koja su kazivanjem čuvali od nestanka. Iako su imali manji značaj u poređenju sa klasičnim dvorskim pjesnicima tog perioda, ipak su, među širokim narodnim masama, uživali veliku slavu.

Također, vremenom se javljaju i *kissahani*⁸ koji su bili popularni kako na dvoru (ne u tolikoj mjeri kao klasični pjesnici), tako i u narodu. Njihov zadatak je bio da prepričavaju vjerske priče, te događaje iz svakodnevnog života, a pismenom književnošću se nisu bavili.

Učestali tursko-bizantski sukobi pogodovali su razvoju epske, narodne turske književnosti sa elementima vjersko - poučnog. *Legenda o Battal-Gaziju i Legenda o Danišmend-Gaziju*⁹ su epske turske pripovijesti nastale pod ovim uvjetima. Najčešća

---

⁵ Alp Arslan je bio sultan Seldžučkog Carstva (1063. – 1072.). Vladao je prostorima današnjeg Irana, Iraka, Sirije i dijelovima Turske.

⁶ Termin divanska književnost koristi se za književno stvaralaštvo koje je nastajalo među elitnim i obrazovanim krugovima Osmanskog Carstva od kraja XIII do sredne XIX stoljeća. Sam naziv ove književnosti potječe od perzijske riječi *divan*, koja označava pjesničku zbirku jednog autora. Termin divanska književnost nastao je relativno kasno, tek poslije 1900. godine, a umjesto njega su se, kao sinonimi, nerijetko koristili i drugi termini poput dvorska književnost (Saray Edebiyatı), islamska književnost (İslam Edebiyatı), klasična književnost (Klasik Edebiyatı), stara književnost (Eski Edebiyatı) i elitna književnost (Yüksek Zümre Edebiyatı).

⁷ Narodni pjesnici - pjevači koji su boravili na dvorovima osmanskih vladara.

⁸ Pripovjedači, koji su nazivani još i *şehnamehane* ili *meddahi*.

⁹ Najstariji i najrašireniji primjeri legendi koje su utemeljene na historijskim izvorima.

tema ove književnosti, u koju spadaju i pomenute legende, jeste borba za viši cilj bez lične koristi, spremnosti da se život da za narod i vjeru - odnosno za časni šehadet¹⁰.

U XIV stoljeću povećao se broj narodnih pjesnika i pjevača koji su sa sazom u ruci obilazili vojne logore, pogranične jedinice, narodne skupove i otpjevali herojske epohe iz života naroda. Otpjevani junaci najčešće su bili Alija, Hamza, Battal-Gazi, Danišmend-Gazi.

To je bila usmena književnost koja je najvećim dijelom nastala u narodu. Jer često su među narodom kružile prethodno zapisane priče, ali i mnoge usmene pripovijesti su zapisivane te tako prelazile u pisanu književnost.¹¹

DEDE KORKUT

XV stoljeće predstavlja period u kojem dolazi do bilježenja mnogobrojnih prenesenih usmenih predaja među kojima je i *Knjiga Dede Korkuta*, nepoznatog autora. *Knjiga Dede Korkuta* je herojski ep Oguz¹², jednog od glavnih ogranaka turkijskih naroda, predstavlja kulturno naslijeđe triju naroda - Turkmena, Azerbejdžanaca i Turaka, u čijoj su etnogenezi imala udjela i turska plemena. Oguzi, preci Seldžuka i Osmanlija, kao najvećeg dijela Turaka u današnjoj Republici Turskoj, spominju se u najranijim izvorima u VI i VIII vijeku.¹³

Oguska plemena su imala veoma razvijeno pjesništvo u vrijeme svog nastanjenja u Maloj Aziji. Njihove narodne pjesme, epovi, herojsko-epske pjesme ispjevane su u slavu junaka, a prenošene su sa koljena na koljeno i od plemena na pleme. Raznoliki

---

¹⁰ Osvjedočenje vjerovanja.

¹¹ Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2013., str. 321. (Dalje kao: Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*)

¹² Turci- Oguzi bili su skupina nomadskih turkijskih plemena, međusobno povezanih u vrlo slobodne saveze. Dijelili su se u dvadeset četiri plemena, i to dvanest koja čine lijevo, a dvanaest desno krilo. Tako iz jednog oguskog plemena Kayi potječu osnivači osmanske dinastije, a iz plemena Bayındır snažna dinastija Akkoyunlu (Bijeli ovan).

¹³ Slavoljub Đinđić, *Knjiga Dede Korkuta*, Narodna knjiga, Beograd, 1981. str. 5. (Dalje kao: Slavoljub Đinđić, *Knjiga Dede Korkuta*)

oblici epske poezije oživljavaju legendarna i historijska predanja iz života oguskih plemena, a pod općim imenom nazivaju se oguzname.

Dede Korkut je oguski učitelj koji se jedini od junaka epa pojavljuje u svim epizodama.

Nakon primanja islama i pristupanja Oguza Seldžučkoj državi sve više dolazi do širenja priča Dede Korkuta koje se odnose upravo na taj historijski kontekst. To je možda i glavni razlog zašto će ove priče biti znatno prisutnije u predjelima istočno od Kaspijskog jezera nego u zapadnim turskim krajevima.¹⁴

Knjiga Dede Korkuta je osnovni izraz turskog predislamskog života. Iako epizode epova opisuju vojne pohode, prožete su visokim moralom, brigom o zajednici i porodici, te nastojanju da čovjek bude naglašen kao uzorita ličnost. Visoki moral je dominantna crta epova o Dede Korkutu. Također, još jedna od dominantnih karakteristika priča Dede Korkuta je humor.

U stihovima se koristi unutrašnja rima, aliteracija¹⁵, anafora¹⁶, epifora¹⁷ i asonanca.¹⁸ Odnos proznog i stihovanog dijela je jednak po obimu. U kompozicijskoj organizaciji epizode su manje-više stereotipne. Skoro svaka priča ima svoju ekspoziciju, osnovni događaj i skoro uvijek isti kraj sa neznatnim varijacijama.¹⁹

Dakle, sve što smo naveli o Dede Korkutu se može dovesti u vezu s likom Nasrudin hodže i onoga što on predstavlja u usmenoj tradiciji jednog naroda. Ne možemo govoriti o sličnosti na formalno-jezičkom planu između ta dva lika. Međutim, daleko prepoznatljivija značajka koja ih veže jeste duh naroda u kazivanju o njima. Ti likovi nastali su iz naroda, svaki u svome vremenu i na sebi svojstven način, kazujući najdublja

---

¹⁴ Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, str. 322.

¹⁵ Aliteracija (lat. *ad* = na, k, prema; *littera* = slovo) glasovna je figura koja nastaje ponavljanjem istih ili zvukovno sličnih suglasnika ili suglasničkih skupina radi postizanja zvukovnog ugođaja, ritma ili glasovnih efekata.

¹⁶ Anafora (grč. ἀναφορά, *anaphora* = nositi natrag) glasovna je figura kojom se ponavljaju riječi na početku dvaju ili više stihova.

¹⁷ Epifora je stilska figura ponavljanja.

¹⁸ Asonanca (asonancija) glasovna je figura koja nastaje ponavljanjem istih samoglasnika radi postizanja zvukovnog ugođaja, ritma ili glasovnih efekata.

¹⁹ Slavoljub Đinđić, *Knjiga Dede Korkuta* str. 5.

osjećanja, želje i motive narodnog genija. Obojica se, različitim postupcima pripovijedanja, stavljaju u ulogu medija između naroda i recipijenta.

Druga karakteristika koja ih nedvojbeno veže jeste humor. Taj humor izrečen kroz priče Nasrudina hodže ili Dede Korkuta nije cilj samome sebi. Neće on uzdići nijednog od njih, ali će dosljedno prikazati kako se narod, u radosti i u nesreći, nosio s određenim situacijama i problemima.

HUMOR KAO SASTAVNI DIO TURSKE USMENE KNJIŽEVNOSTI

Humor je uvijek bio prisutan u usmenoj tradiciji svakog naroda te se može reći da humor ima i nacionalne i internacionalne dimenzije.

Specifičnost turskog humora zasniva se na reflektiranju karakternih crta, osobina, stavova anadolskog seljaka, ali i stereotipa vezanih za dvor, najčešće zasnovanih na intrigama i spletkarenju vladarevih podanika.

U takvim pripovijestima zapaža se dualitet unutar turskog društva. Naime, dok dvor karakteriše raskošni duh primjeren prijestolnici, provincija koja je na periferiji svjetskih događaja i dešavanja bez kompromisa nastoji očuvati svoja drevna naslijeđa i duhovnost.

Politički život Seldžučkog carstva je vijekovima uslovljavao i oblikovao njenu kulturnu nadgradnju, te se pojedine faze njenog političkog življenja ogledaju u umetničkom stvaralaštvu naroda. Kao glavne faze u trajanju Imperije možemo izdvojiti anadolsku, seldžučku, osmansku i republikansku.²⁰

U ovom dijelu rada, obratit ćemo pažnju na period vladavine Seldžuka, odnosno njihov odnos prema humoru.

Razlog zašto taj period naglašavamo jeste taj što je čitava grupa „seldžučkih“ teorija dovela hodžu u vezu s nekim od vladara seldžučke države u Maloj Aziji koji su nosili isto ime a živjeli nešto kasnije (XIII stoljeće). Riječ je samo o pretpostavakama.

---

²⁰ Vojna Stojisavljević, „Humor u turskoj književnosti“, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 40/1991., Sarajevo, 1991., str. 92. (Dalje kao: Vojna Stojisavljević, Humor u turskoj književnosti)

Ovu „persijsku“ teoriju kritički je posmatrao Albert Veselski, autor najpotpunijeg prevoda hodžinih šala, i nije joj pridavao mnogo važnosti.²¹

Osnovno obilježje seldžučkog humora u početnoj fazi razvoja su elementi nomadskog načina života, koji su, kako je navedeno i ranije, sadržani i u *Knjizi Dede Korkuta*. Humor u ovoj fazi je poznat po naivnosti, a uljepšavan je motivima stepa i zbivanjima čija je realnost najčešće upitna. Taj humor nema ništa zajedničko sa onim što je svojstveno gradskom životu.

Druga faza razvoja seldžučke kulture karakteristična je po sadržajima koji detaljno govore o padu cijele Anadolije pod seldžučka plemena. Feudalne jedinice doživljavaju krah, slom i dolazi do formiranja saraja koji ima moć da upravlja cijelom zemljom, spreman da štiti interese Seldžuka.²²

Najveći utjecaj na humor u tom dobu imaju stalno prisutni sukobi dvora sa načinom života koji je svojstven nomadima.

LIK NASRUDINA HODŽE U KNJIŽEVNOJ TRADICIJI

U usmenoj tradiciji mnogih naroda susrećemo različite likove poznate po šalama i dosjetkama. Takvi likovi su proizašli iz potrebe naroda da iskažu svoj stav ka realnosti koja ih okružuje. Kod jednih će to biti Džuha ili Bertold, kod drugih Ero ili Hitar Petar. Njihova imena su nerijetko sporedna u odnosu na značaj onoga što su prenosili i pripovijedali.

Konkretno govoreći o usmenoj narodnoj književnosti Anadolije u XIII stoljeću, nezaobilazan je lik Nasrudina hodže. Nekoliko stoljeća usmenom tradicijom Anadolije vladale su priče o Nasrudinu hodži. Neki naučnici smatrali su da je on bio stvarna ličnost i da je živio u doba čuvenog abasidskog halife Haruna Ar-Rašida (786-809).

Iako postoje tvrdnje da je živio 400 godina kasnije, u XII stoljeću, turski izvori navode dvije verzije: jednu- da je živio u XIV i početkom XV stoljeća i drugu- u XIII stoljeću.

---

²¹ Ivan Šop, *Nasredinove metamorfoze*, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 1973., str. 13. (Dalje kao: Ivan Šop, *Nasredinove metamorfoze*)

²² Vojna Stojisavljević, *Humor u turskoj književnosti*, str. 93.

Prva verzija potiče iz *Putopisa* Evlije Čelebije, poznatog turskog putopisca iz XVII stoljeća. U tom svom djelu Evlija Čelebija tvrdi da je Nasrudin hodža živio u Akšehiru u Maloj Aziji, u doba Murata I i Bajezida I (XIV stoljeće) i Mehmeda I (početak XV stoljeća).

Prema drugoj verziji koju zastupa turski naučnik Mehmed Fuad Köprülüzade Nasrudin hodža je živio u XIII stoljeću, za vrijeme seldžučkog sultana Alaedina. Kao dokaz za tu tvrdnju, Köprülüzade navodi natpis na kamenom sarkofagu²³ koji je nađen na Nasrudinovoj grobnici u Akšehiru.²⁴

Köprülüzade navodi i drugi dokaz da je Nasrudin hodža živio u XIII stoljeću. To su dvije vakufname, jedna iz 1257., a druga iz 1266./67. godine po gregorijanskom kalendaru, u kojima se Nasrudin hodža pominje kao svjedok pred kadijom.

U svom predgovoru turskoj zbirci Nasrudinovih šala, „*Nasrudin- hodža, priče i dosjetke*“, izdatoj u Istanbulu 1950. godine, Ahmet Halit Yaşaroğlu navodi uglavnom Köprülüzadeovo mišljenje. Smatrajući Nasrudin hodžu historijskom ličnošću Yaşaroğlu citira podatke o tome da se Nasrudin rodio u okolici Sivrihisara, u selu Horto, 605. godine, kao sin seoskog imama Abdulaha.²⁵

Jedna od priča koje upućuju na biografiju Nasrudina hodže jeste priča „Kako da ti pomognem“. Ovdje ćemo je navesti u prijevodu na bosanski jezik.

„Kako da ti pomognem“²⁶

Došao mali Nasrudin iz Sivrihisara u susjedno mjesto Akšehir i vidje mujezina kako uči na munari. Praveći se da je mujezinov poziv na molitvu razumio kao poziv za pomoć, Nasrudin poviče odozdo:

- O dedo! Šta da radim? Kako ću ti pomoći kada si se popeo na drvo koje nema ni grana ni čvorova, pa ne mogu da se uspužem.

Prema predaji, školu je pohađao u Konji, a onda se nastanio u Akšehiru, gdje je radio kao kadija ili propovjednik. Često je spominjan samo kao hodža (učitelj, gospodin), a u Iranu i Azerbejdžanu poznat je po imenu Molla Nasreddin.²⁷

---

²³ „Ovo je grob blaženo počivšeg Nasredin- efendije kojemu treba milost Gospoda koji prašta. Za dušu mu izgovori fatihu 386.“

²⁴ Fehim Bajraktarević, *Nasredin- hodžin problem*, Državna štamparija, Beograd, 1934., str. 88.

²⁵ Ahmet Halit Yaşaroğlu, *Nasreddin Hoca fıkraları*, Kitapçılık ve Kağıtçılık, Istanbul, 1961., Preveo: Ismail Čaušević, str. 6. (Dalje kao: A. H. Yaşaroğlu)

²⁶ Ahmet Halit Yaşaroğlu, *Nasreddin Hoca fıkraları*, str. 11.

²⁷ Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, str. 330.

Nepouzdanost podataka o Nasrudin hodži navela je mnoge naučnike da posumnjaju da je Nasrudin uopšte postojao kao stvarna ličnost.

Ali to, na kraju krajeva, nije od naročito značaja. Historijska utemeljenost o njegovom stvarnom postojanju i folklorna znamenitost su najčešći predmet izučavanja kada je u pitanju Nasrudin hodža. Stavljanjem u fokus recepciju i razvoj priča o Nasrudin hodži, nastojat ćemo istražiti živopisnost lika Nasrudina hodže i njegovu pripadnost narodima koji ga žele uzeti kao dio svog kulturnog identiteta.

HISTORIJAT PRIČA O NASRUDIN HODŽI U ARAPSKOJ, PERZIJSKOJ I TURSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Lik Nasrudin hodže odavno je prešao granice turske usmene književnosti i privukao pažnju stranih naučnika i drugih naroda. Može se reći da je mnogo onih koji su pokušavali da objasne nastanak priča o njemu i da utvrde historijsku autentičnost njegove ličnosti. Tako su nastajale teorije, kako o Nasrudin hodžinom liku, tako i o samim pričama.

Prema prvoj, tzv. „arapskoj“ verziji, Nasrudin hodžino porijeklo se veže za period abasidskih halifa.²⁸ Navodi se u legendi da je Nasrudin hodža bio naučnik i da je došao u sukob sa službenim islamskim učenjem te da je osuđen na smrt, ali je odglumio ludilo i tako spasio život. Ovu verziju navodi mađarski turkolog Ignac Kunoš, a na nju se ukratko osvrće Fehim Bajraktarević gdje zaključuje: „Sam Kunoš misli da je ova priča izmišljena da se neke hodžine šale opravdaju i, naravno, ne treba je doslovno i ozbiljno uzeti; ali ipak meni izgleda da i ona sadrži nešto od istine, a to je da ukazuje na to kako su mnoge šale i dosetke pod Nasrudinovima imenom potekle iz doba halifa, dakle od Arapa ili bar iz arapske države.“²⁹

Ivan Šop skreće pažnju na riječi „ili bar iz arapske države“, navodeći da je na stvaranje jedinstvene arapske kulture uticao multinacionalan karakter arapskog hilafeta. Iz tog razloga bi se mogla prihvatiti teorija o arapskom posredništvu, preko koga je

---

²⁸ Abasidi (arapski: العباسيون, fonetski: Abbāsīyūn) su vladari iz arapske dinastije koja je vladala u Bagdadu od 750. do 1258. i od 1261. do 1517. godine. Ukupno je imala 54 vladara kalifa. Abasidski hilafet osnovali su potomici Abasa ibn Abd al-Mutaliba.

²⁹ Ivan Šop, Nasredinove metamorfoze, str. 12.

berberska ili neka druga verzija priča došla do Turaka, koji su je uobličili ili dodali već postojećim pričama o hodži.

Jedna grupa orijentalista³⁰ koji su pristalice „arapske teorije“ porijeklo priča o Nasrudin hodži traži u usmenoj književnosti Arapa, dovodeći Nasrudin hodžu u vezu sa arapskim junakom Džuhom, čije se ime spominje u više verzija kao: Džuha, Džoha, Džuhi, Joha, čak i Goja, kod Berbera Si Džeha ili samo Džeha. Neki od izvora navode da ovaj šaljivi junak do Turaka dolazi preko Perzijanaca.³¹ Ivan Šop u svojoj knjizi navodi da postoji više razloga za tvrdnju takve vrste. Neki od razloga su sličnost u motivima, istovjetnost pojedinih šala dvojice dosjetljivaca, zatim podaci o njihovom identifikovanju. Zanimljivo je kako Šop navodi i da neka arapska izdanja i samim naslovom identifikuju Nasrudin hodžu sa Džuhom: Anegdote hodže Nasredin- efendija Džuhe.³² Filološki dokaz doprinosi takvoj tvrdnji budući da je sama riječ „hodža“ pisana arapskim pismom ustvari anagram od „džuha“.

Veoma je mali broj podataka o perzijskom porijeklu priča o Nasrudin hodži. Postoji pet priča o hodži koje se spominju u *Mesneviji*, perzijskog pjesnika Dželaludina Rumija. Međutim, on se i tu spominje kao arapski junak, Džuha.³³

Također, još jednu teoriju o „perzijskom“ porijeklu i nastanku priča o Nasrudin hodži navodi M. N. Kuka, u svom djelu *The Wit and Humour of Persians*, po kojoj se Nasrudin hodža identifikuje kao savremenik harezmsaha Alaedina Takaša.³⁴

Ubayd Zākāni³⁵ u svojim djelima jedanaest puta spominje Joḥu. Prvo perzijsko izdanje priča o Nasrudin hodži je zbirka *Naṣr-al-Din*. Sastoji se od 216 priča. Izdata je u Teheranu 1881. godine bez imena prevoditelja. Raširena popularnost priča o Molla Nasreddinu³⁶ u Iranu započela je objavljivanjem ilustrirane zbirke od 539 priča Moḥammada Ramažānija pod naslovom *Mollā Naṣr-al-Din* 1940. godine, koja je ujedno

---

³⁰ U III i IV stoljeću Osman Abi Rabi, te u IX i X stoljeću Ibn al- Nedim. Od ovog vremena pa nadalje, spominjanje Džuhe (Joḥe) se povećava u arapskim, perzijskim i turskim izvorima. Ibn al-Nedim spominje anonimnu zbirku anegdota (Ketāb al-nawāder) u kojoj je Joḥā Nasrudin hodža (Molla Nasreddin).

³¹ Ibid, str. 14.

³² Smatramo potrebnim napomenuti da se naziv Džuha u arapskoj literaturi o Nasrudin hodži koristi kao naziv za Nasrudin hodžu.

³³ <https://iranicaonline.org/articles/molla-nasreddin-i-the-person>

³⁴ Ibid, str. 13.

³⁵ Perzijski pjesnik koji je smatran jednim od najboljih satiričara u perzijskoj književnosti.

³⁶ Perzijski naziv za Nasrudin hodžu

služila kao izvorni materijal za sve ostale zbirke objavljene u Iranu od tad. Međutim, postoji razlika u 379 priča preuzetih iz različitih perzijskih i arapskih izvora između prvog anonimnog perzijskog izdanja i Ramažānija.³⁷

Kao zaključak na osnovu iznesenih podataka možemo reći da je tradicija priča Molla Nasreddina rezultat dva različita korpusa priča koje potječu od dviju ličnosti nesigurnog povijesnog identiteta (Johā i Molla Nasreddina), koje su tokom vjekova i u različitim zemljama stekli svoja, ponešto, drugačija obilježja. Također, može se reći da su se priče Molla Nasreddina u arapskoj književnosti razvijale na temelju priča o Johā-i postupno su se povećavale kako se dodavalo sve više materijala.

Svi ovi, a i mnogi drugi podaci nas upućuju u jednom pravcu, a to je da je nemoguće razlikovati dokle se proteže turska verzija pojedinih priča o Nasrudin hodži, a odakle počinju verzije nastale ili formirane pod njenim utjecajem i u vezi s njom. Isto tako, često je nemoguće prodrijeti do prvobitne, autentične, izvorne verzije, jer se hodža kod pojedinih naroda izjednačio sa domaćim junacima šaljivih priča.³⁸

Pored ličnosti Nasrudina hodže i teorija nastanka priča o njemu potrebno je napomenuti i to da je turski narod stvorio jedinstven lik Nasrudin hodže, koji je bio omiljen i prisutan u usmenoj tradiciji do dana današnjeg.

Budući da priče o Nasrudin hodži preuzimaju mnogi narodi i smatraju ih svojim, njihova univerzalnost se ne oslanja na jezik kojim su pisane. Svaki narod ima svog Nasrudin hodžu. Forma i sadržaj njegovih priča su ono što je stoljećima, a i dalje plijeni pažnju čitalaca i slušalaca.

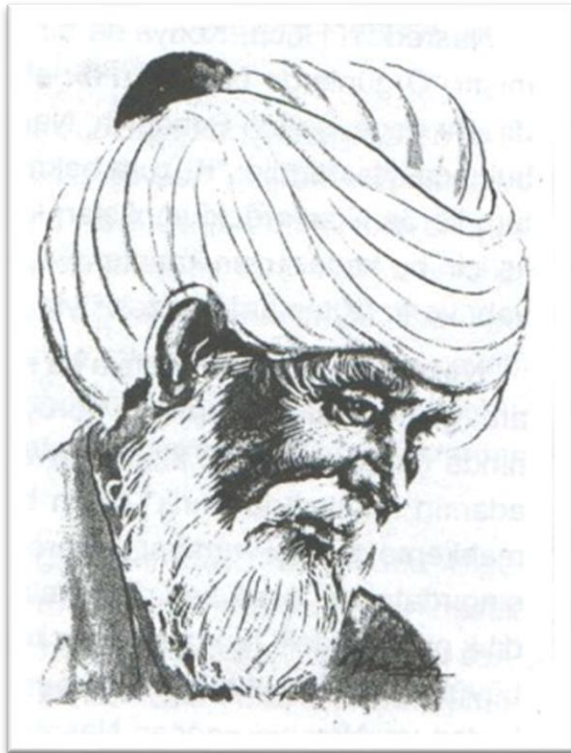
Svijet ih je upoznao iz turskih izvora i u „turskom ruhu“, ali su prevedene na mnoge svjetske jezike (engleski, francuski, njemački, arapski, talijanski i dr.), prešle su nacionalne okvire i postale „internacionalna vrijednost“.³⁹

---

³⁷ <https://iranicaonline.org/articles/molla-nasreddin-i-the-person>

³⁸ Ibid, str. 47.

³⁹ Ahmet Halit Yaşaroğlu, Nasreddin Hoca fıkraları, str. 7.

(Nasrudin hodža)⁴⁰

KARAKTERISTIKE FORME I SADRŽAJ PRIČA O NASRUDIN HODŽI

Prilikom čitanja i analize priča o Nasrudin hodži, mogu se uočiti određene formalne i sadržajne specifičnosti koje prevladavaju kod većine priča. Najprije ćemo se osvrnuti na formalne specifičnosti.

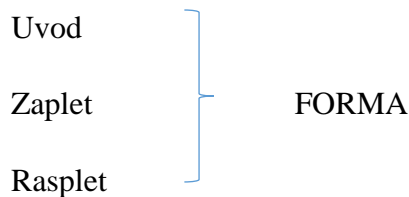
- *Formalne karakteristike*

Anegdote o Nasrudin hodži, kao priče čija se tematika zasniva na neobičnim događajima, oslanjaju se na kratku i jezgrovitu tehniku pripovijedanja. Anegdota u općem smislu ima dvojaku ulogu: da nečemu poduči ili da nasmije tako što obznani određeni pogled na svijet. Nekada anegdota sadrži oboje. Formalne specifičnosti anegdote u općem smislu su primjenjive i u analizi anegdota o Nasrudin hodži.

---

⁴⁰ https://www.bilgiustam.com/resimler/2012/11/Nasreddin_Hoca.jpg

Kao što smo već naveli, priče o Nasrudin hodži nose klasična formalna obilježja anegdote.

U uvodnom dijelu se ukratko upoznajemo s mjestom radnje, vremenom i likovima.

U zapletu se postavlja neko pitanje Nasrudin hodži ili se govori o nekom događaju ili situaciji. Ako je u pitanju anegdota s pitanjima onda se slušalac počinje interesovati kakav odgovor će dati Nasrudin hodža, dok ako je riječ o nekom događaju ili situaciji onda je u fokusu njegova reakcija na taj događaj ili situaciju.

Rasplet je najupečatljiviji dio anegdote. Nasrudin hodža daje jedan duhovit i neočekivan odgovor na postavljeno pitanje te događaj ili situaciju odmah uspjeva riješiti. U oba slučaja prisutan je humor kojim se želi nasmijati recipijent.

Navedeno teorijsko obrazloženje pokušat ćemo ilustrirati sljedećim primjerom priče o Nasrudin hodži.

„Nasrudin hodža i lopov“⁴¹

Jednog dana uđe lopov u Hodžinu kuću. Hodža se sakri u ormar. Nesretnik pretraži čitavu kuću ali nije uspio naći ništa korisno za ukrasti. = *UVOD*

U jednom trenutku se zapita da li tu ima ičega pa otvori ormar. Pogleda a unutra hodža nepomično stoji. I dok mu je srce lupalo svom snagom, on sav iznenađen reče: „Ah, pa ti si ovdje?!“ = *ZAPLET*

Hodža odgovori: „Da, znao sam da nećeš naći ništa za ukrasti pa sam se sakrio od silne sramote!“ = *RASPLET*

---

⁴¹ Alija Isaković, *Nasrudin hodža- anegdote*, Svjetlost, Sarajevo, 1987., str. 198. (Dalje kao: Alija Isaković, Nasrudin hodža- anegdote)

Sadržajne karakteristike

Priče o Nasrudin hodži se prema sadržaju mogu podijeliti na:

1. Priče o njegovom privatnom životu
2. Priče o životu u zajednici tj. društvu

U anegdotama o njegovom privatnom životu dominiraju teme poput šala na vlastiti račun, šala o prolaznosti mladosti i ljepote, primoranosti čovjeka da zbog siromaštva obavlja neprikladne poslove itd. Tematika takvih anegdota je uglavnom odabrana da se naglasi neka od značajki njegovog privatnog života poput siromaštva, bračnih odnosa i sl. Navest ćemo sljedeću anegdotu kao primjer koji opisuje njegov privatni život.

„Umjerenost“⁴²

Nasrudin hodža jedne godine vrlo osiromaši. Posla nikakva, a hrane malo. Najviše ga je zabrinulo kako će hraniti svoga magarca. Razmišljajući tako padne mu na um zgodna zamisao da ga počne navikavati na manje obroke. Odmah sutradan smanji za pola mjeru zobi koju mu je davao svaki dan. Drugi opet dan smanji za pola i zob i sijeno. I tako je smanjivao postupno svaki dan na hrani dok ne dotjera do šake zobi.

Kad jednog jutra dođe Nasrudin hodža u pojatu, a magarac otegao papke.

Nasrudin-hodža uzdahnu za magarcem:

„Upravo kad sam ga naučio da gladije, on siromah uginu!“

Prema navedenoj podjeli prva grupa priča o Nasrudin hodži govori o njegovom ličnom socijalnom statusu i šale bazira na privatnom životu, tj. mikroplanu, dok druga grupa priča je bazirana na makroplan, tj. društvo u cjelini. Kroz tu vrstu anegdota posebno do izražaja dolaze vrline Nasrudin hodže kao što je i njegova hitrost u odgovoru i spremnost da na svaku situaciju ili pitanje ima spreman odgovor.

Specifičnost priča o Nasrudin hodži nije samo humor već njihova moć da nas mogu potaknuti na razmišljanje, podučiti nečemu, zabaviti i začuditi. Također,

---

⁴² Alija Isaković, Nasrudin hodža- anegdote, str. 131.

karakteristika tih priča je i to da je od situacionog humora mnogo češći onaj, zasnovan na igri riječi.⁴³

NARODNA MISAO U PRIČAMA O NASRUDIN HODŽI

Jednostavnost i sažetost priča o Nasrudin hodži ne treba shvatiti kao nedostatak umjetničke vrijednosti u njima. Te priče su kroz nepoznate stvaraoce i prenosiocce, a pretočene kroz riječ Nasrudina hodže, uistinu izričaj narodne mudrosti. Njihove preoblike, prenošenje i konačan oblik svjedoče njihovom putovanju kroz vrijeme i prostor.

Lik Nasrudina hodže je utjelovio narodni genij, on govori njegovim jezikom, koristi narodnu dosjetljivost.

Pri detaljnoj analizi usmene tradicije gdje je Nasrudin hodža prikazan kao simbol humora turskog muslimanskog društva, može se ocijeniti da je to lik koji je domišljat, koji se ne ustručava ljudima reći istinu bez da ih povrijedi, te da ne preza ni našaliti se na svoj račun.⁴⁴ Šaljivi ton pojedinih priča je tek privid. On nerijetko šalom pokušava predstaviti surovu stvarnost oličenu u siromaštvu, oskudici i nepravdi vladajućih struktura.

Šala je i mehanizam odbrane u frustrirajućoj situaciji kada obični čovjek ne može puno toga promijeniti – ali, nema snage ni držati to u sebi. „Skraćivanje Ramazana“ je priča gdje se, kroz šalu, može primijetiti kako Nasrudin hodža ipak ukazuje i na socijalni status svijeta oko sebe. Između ostalog, dok su se ljudi došaptavali o tome kako je Ramazan dug i da ga treba skratiti, on svojom dosjetkom „rješava“ njihovu nedoumicu i posredno ukazuje na jedan socijalni momenat koji je morao imati svoje realno uporište da bi se mogao primijeniti kroz šalu. Tako on veli: „Ko se zaduži pred Ramazan, a ugovori da će dug na Bajram platiti, tomu će Ramazan brzo proći.“

---

⁴³ Nurettin Albayrak, „Nasrettin Hoca“, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Istanbul, 2006, str. 419. (Dalje kao: Nurettin Albayrak, Nasrettin Hoca)

⁴⁴ Nurettin Albayrak, Nasrettin Hoca str. 419.

Na osnovu šala o Nasrudin hodži zapaža se da je glavni lik prikazan kao čovjek iz naroda, odnosno osoba koja sama obrađuje svoju njivu, sama prikuplja drva za ogrijev i nosi svoju pšenicu u mlin. On je čovjek iz naroda koji sam popravlja krov svoje kuće. On često pati zbog oskudice, pa se čak stidi i lopova koji uđe u njegovu kuću a ne može pronaći ništa za ukrasti. Kada hoće napraviti halvu desi mu se da ima brašna kada nema šećera, dok, kada ima oboje onda mu fali ulja. Zbog toga nestrpljivo iščekuje prilike da dobro jede. On je vrlo vješt kad treba samog sebe pozvati na sve moguće gozbe i zabave.

Turski narod često svoja mišljenja i stavove glede raznih životnih događaja objašnjava i podupire dosjetkama o Nasrudin hodži. Posmatrajući iz tog ugla, Nasrudin hodža predstavlja odraz zdravog razmišljanja naroda. On je čovjek iz naroda privržen realnosti i slobodnoj misli, te kao takav odraz narodnog bića⁴⁵

Autor Cevat Şakir Kabaağaçlı za Nasrudin hodžu i njegovu važnost za tursku i svjetsku kulturu ovako kaže:

Jednog dana će se postaviti pitanje: „Kako je Turska doprinijela čovječanstvu u cjelokupnoj historiji?“

Moći će se dati sljedeći odgovor: „Stvorila je Nasrudin hodžu“, jer Nasrudin hodža ne pripada samo Turskoj. On je besmrtni spomenik cijelog čovječanstva.⁴⁶

DIDAKTIČKI TON PRIČA O NASRUDIN HODŽI

Didaktički ton s ciljem podučavanja, upute, savjeta ili dvosmislene poruke često je prisutan u pričama o Nasrudin hodži.

Sredstvo kojim se prenosi pouka i ostvaruje didaktički cilj je jezik. Jezička ekonomija se, u tom slučaju, može navesti kao jedna od bitnijih karakteristika govornog jezika. Sve što je suvišno se nastoji izbaciti iz same strukture, a sve s ciljem da se lakše i

---

⁴⁵ Suat Batur, *Nasrettin Hoca Fıkraları*, Altın kitaplar yayın evi ve ticaret, Bağcılar- İstanbul, 2005., str.16.(Dalje kao: Suat Batur, *Nasrettin Hoca Fıkraları*)

⁴⁶ Suat Batur, *Nasrettin Hoca Fıkraları*, str. 17.

efektivnije prenese poruka. Dakle, jezgrovitost narodnog jezika se primjećuje i u pričama o Nasrudin hodži.

Rijetko se može naići na duže priče o Nasrudin hodži. Kao da su pripovjedači, podrazumijevali publiku, odnosno auditorijum kome je poznat ambijent u kakvom se Nasrudin hodža kretao, te nisu imali potrebe za posebnim opisima, već su svu pažnju usmjerili na samu fabulu i anegdotu.⁴⁷ Opet, proširene i duže priče o Nasrudin hodži su uglavnom modificirane priče koje su određeni narodi prilagođavali svom okruženju, te u njih dodavali nešto svog kulturnog i tradicijskog identiteta.

Navest ćemo jednu kratku ali jezgrovitu pripovijetku koja potvrđuje gore navedene karakteristike: sažetost, jezičku ekonomiju i didaktički ton.

Priča pod naslovom „Za hajvana nema ćitaba“, izvanredan je primjer koji u sebi nosi određenu poruku izvedenu iz tadašnje i ovdašnje svakodnevne realnosti. Ona podučava o dvostrukim standardima – za jedne se zakon primjenjuje, za druge ne, a i to samo po potrebi. Priča nije duga, ima jasan redosljed kazivanja i pored toga što podučava, ona je produkt i narodnog genija.

„Za hajvana nema ćitaba“⁴⁸

Nasrudin-hodža se pogodio s kadijom da mu čuva goveda. Imao je i on jednu kravu, pa i nju istjera zajedno s kadijinim govedima na pašu.

Jedanput se dogodi te se pobode Nasrudinova krava s kadijinom, pa njegova krava ubode rogom kadijinu. Nasrudin brže-bolje otrča kadiji pa mu reče:

„Čestiti kadija, tvoja krava ubola moju kravu.“

„E pa šta ću ti ja? Za hajvana nema suda.“

„Ama šta ja velim, kadija? Nije tvoja krava ubola moju kravu, nego moja tvoju.“

„E he-he... Stanider malo, da zagledam u ćitab“, pa pruži ruku da dohvati knjigu, ali ga Nasrudin dohvati za ruku, pa reče:

---

⁴⁷ Ivan Šop, Nasredinove metamorfoze, str. 50.

⁴⁸ Alija Isaković, Nasrudin hodža- anegdote, str. 64.

„Nećeš, bogami! Kad nisi mojoj kravi gledao u ćitab, nećeš ni svojoj.“

Tema priče je izrazito društveno angažirana. Ona nam na prvi pogled nudi šaljiv i ironičan ton kojim se koristi Nasrudin hodža. Ta duhovitost najviše nalikuje kakvom mudrom odgovoru na surovu svakodnevicu. Istovremeno, ova priča je socijalno angažirana i krije moralnu poruku upućenu čovjeku da ne smije ostati nijem na nepravdu. Cilj priče nije samo da prenese kazivanje nego i da poduči i omogući stasavanje društveno angažiranog pojedinca koji će na ovaj ili sličan način biti u stanju korigirati socijalnu nepravdu i ugnjetavanje običnog naroda. Takav didaktički ton jeste karakteristika hikaje – priče sa moralnom poukom koja je prožeta humorom.

JEZIK U PRIČAMA O NASRUDIN HODŽI

U izvorniku priča o Nasrudin hodži turski autori navode neke od poslovice i ustaljenih izraza (*atasözler* i *deyimler*) koje su bile često upotrebljavane. Među njima su: „Dağ yürümezse abdal yürür“- Ako trebamo završiti posao kod neke važne osobe ili njenim posredstvom, onda radi ostvarenja cilja mi moramo otići „na noge“ toj osobi.

„Bindiği dalı kesmek“- Uništavati i dovesti se u nezavidan položaj zbog nesvjesnosti o tome šta je za nas dobro. Ekvivalent na bosanskom bila bi poslovice: „Sjeći granu na kojoj sjedi.“ Dakle, raditi na svoju štetu.

„Buyurun cenaze namazına“- Izraz kojim se izražava žal i tuga zbog iznenadno novonastale loše situacije. Doslovan prijevod bi bio „Izvolite na dženazu namaz“. U savremenom jeziku je to približno sa „Yapacak bir şey yok“, tj. „Nema se (tu) više šta učiniti.“

Dakle, rezultat široke upotrebe njegovih dosjetki i šala jeste javljanje velikog broja fraza i poslovice koje su i danas u upotrebi.

LIK NASRUDIN HODŽE

Lik Nasrudin hodže ne može se percipirati kao krut i rigidan, već naprotiv kao lik koji se neprestano mijenja u skladu s vremenskim periodom u kojem djeluje i različitim društvima kroz koja se kreće.

Postoji velika sličnost između priča Nasrudin hodže i priča o Džuhi kod Arapa, o Till Eulenspiegelu kod Nijemaca, o Paulu Bunyanu kod Amerikanaca, o Hitaro Petru kod Bugara, o Joeu Milleru kod Engleza, o Bertoldu kod Italijana, o Balakirevu kod Rusa, o Ikkyuau kod Japanaca i sl. Čak se i u turskoj narodnoj književnoj tradiciji mogu primijetiti likovi poput Karagoza, Hacivata, Ebleh Mehmeda a koji se mogu dovesti u vezu s Nasrudin hodžom.⁴⁹

Indikativna je sličnost u osnovnim elementima narativnog teksta kod Nasrudin hodže i njemu sličnih karaktera koji se javljaju u usmenim i pisanim književnostima drugih naroda.

Načela na kojima se temelji Nasrudin hodžin humor su univerzalna. Takvo polazište ukazuje na (ne)bitnost imena koje Nasrudin hodža nosi. Može on biti Nasrudin, Džuha, Hitar Petar ili pak neko drugi. Smiješne situacije, rečenice, igra riječi, poigravanje sa smrću, neočekivani događaji s jasnom ili skrivenom porukom su neizostavni elementi koji čine osnovu njegovog humora. Nije čudo da satiričnost i konotativnost u anegdotama poprima specifične elemente nacionalnoga kod različitih naroda. Ipak, ime glavnog lika te kulturno okruženje u kojem djeluje ukazuju na turski kulturni kontekst nastanka spomenutih priča/ anegdota.

Abdülbâki Gölpınarlı, univerzalnost kazivanja o Nasrudin hodži ocjenjuje riječima: "...platno koje se koristi za formiranje Nasrudin hodže je isto ono platno koje su koristili mnogi drugi narodi za stvaranje karaktera u vidu narodnih junaka."⁵⁰

Dakle, teorija o sličnosti priča o Nasrudin hodži i s pričama o šaljivim junacima u drugim kulturama nikako ne treba biti percipirana kao negativna po tursku književnost.

---

⁴⁹ Nurettin Albayrak, Nasrettin Hoca, str. 419.

⁵⁰ Abdülbâki Gölpınarlı, *Nasrettin Hoca*, İnkilap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret A. Ş., İstanbul, 2017., str. 15.

Naprotiv, ona pokazuje svu širinu narodnoga duha i potrebu naroda da iskaže najveću radost i najtežu tugu. Ista ta potreba je prisutna kod drugih naroda uz upotrebu drugih imena i elemenata specifičnih za svaku književnost i narod pojedinačno.

POJAM RECEPCIJE U KNJIŽEVNOSTI

Pojam recepcija (prema lat. *receptio* – prihvaćanje, primanje) potječe iz povijesti prava, a u doba renesanse označavao je prihvaćanje i primjenu rimskoga građanskoga i krivičnog prava u europskim zemljama. Poslije je prenesen i u humanističke nauke u kojima obilježava različite oblike prihvaćanja i podražavanja antičkih uzora. Prema navedenom, vidimo da istraživanje recepcije ne možemo u potpunosti smatrati novim postupkom znanosti o književnosti.

U današnje vrijeme recepciju ipak razmatramo na drugačiji način. Recepcija je “pojam koji u suvremenu književnu teoriju uvodi konstanička škola estetike krajem 1960-ih godina. S tom se namjerom uvodi pojam kao mjesta ovjerovljavanja estetičke kvalitete književnih djela umjesto – kao dotad – da se ta kvaliteta pripisuje samim djelima ili njihovim autorima.”⁵¹

Utemeljitelj teorije recepcije je njemački romanist Hans Robert Jauss⁵², a osim njegovih su i radovi Wolfganga Isera⁵³ najviše pridonijeli razradi učenja o načinu proučavanja književnosti u kojem je čitatelj u središtu zanimanja. S obzirom na činjenicu da su Jauss i Iser, kao i neki njihovi sljedbenici, djelovali na 281 sveučilištu u njemačkom gradu Konstanzu, takva orijentacija često se naziva i školom iz Konstanze.

---

⁵¹ Gordana Tkalec, “Primjenjivost teorije recepcije na medij interneta”, *Fluminensia*, XXII/ 2010, Rijeka, 2010., str. 69-70.

⁵² Jauss, Hans Robert, njemački romanist i književni teoretičar. Studirao je u Heidelbergu, Münsteru i Giessenu. Od 1996. bio profesor na Sveučilištu u Konstanzu.

⁵³ Iser, Wolfgang, njemački književni teoretičar. Diplomirao na Sveučilištu u Heidelbergu. Godine 1967-91. bio je profesor na Sveučilištu u Konstanzu, a 1978- 95. i u Irvineu. Polazeći u svojoj koncepciji čitanja od Ingardenove fenomenologijske kategorije mjesta neodređenosti, Iser je u njoj vidio glavni element u uspostavljanju odnosa između teksta i čitatelja. Te *značenjske praznine* djeluju kao poziv da se u čitateljevoj svijesti pokrene strukturacija teksta, pa iz njih konačno i proizilazi estetski učinak književnog djela.

Teoretičari recepcije pozivaju se i na tradiciju proučavanja književnosti, jer je važnost recepcije književnosti primijećena i analizirana već u Platonovim i Aristotelovim djelima, u velikoj ju je mjeri imala u vidu i stara retorika⁵⁴, a u novije vrijeme, osim hermeneutike⁵⁵ i sociologije književnosti, razrađivao ju je i u okvirima ruskog formalizma osobito Jurij Tinjanov.⁵⁶

Veoma važno polazište koje je već razradio Roman Ingarden⁵⁷, upozoravajući kako je književno djelo shematska tvorevina koja sadrži mjesta neodređenosti, koja čitatelj zapravo konkretizira, pa je tek njegova konkretizacija zapravo ono što zovemo književnoumjetničkim djelom. Time čitatelj više nije shvaćen kao manje ili više pasivni promatrač književnoga djela kao »estetskog objekta« u kojem bi uživao, nego njegova uloga postaje izuzetno važna, gotovo da bi se moglo reći odlučujuća: on na temelju nikada do kraja konkretnih i završenih opisa, nagovještaja, nacрта i sugestija, koje mu djelo samo predlaže, ostvaruje smislenu cjelovitu tvorevinu koja i jest književno djelo.⁵⁸

Ono što za čitaoca predstavlja očekivano, kao i ono čemu se nije nadao (a što može biti razumljivo), predstavlja njegovu značajnu ulogu u samom stvaranju, odnosno ostvarenju. Mnogobrojni teoretičari recepcije su dali svoj izuzetan doprinos, pokušavajući da u jasno i precizno definiranu književnoznanstvenu orijentaciju usklade mnoge raznorodne pojmove, preuzete iz različitih književnoznanstvenih orijentacija. Upravo ova orijentacija, kao programsko načelo ima zanimanje za ulogu čitatelja. U današnje vrijeme, ona je u znatnom porastu, te se velikim dijelom osjeti u

---

⁵⁴ Retorika je nastala u staroj Grčkoj kao učenje o govorništvu, a u srednjem vijeku sve do osamnaestoga stoljeća, razvijala se kao znanost koja je obuhvaćala uz učenje o govorništvu i učenje o jeziku, o proznom izražavanju uopće i o načelima kritičkog ocjenjivanja pojedinih književnih djela. U njenom temelju nalazio se ideal kultiviranog govora, odnosno uvjerenje o tome da je vještina dobrog govorenja i pisanja ne samo uvjet nego i svrha književnog stvaralaštva.

⁵⁵ Nastala od grčke riječi *hermeneutike tekhnē*- vještina tumačenja. To je metoda koju kao vještinu razumijevanja i tumačenja tekstova poznaje već srednji vijek, ali je u novije vrijeme posebno obnavlja Wilhelm Dilthey. Problematika hermeneutike kao filozofske discipline koja se bavi temeljnim uvjetima i načelnim mogućnostima razumijevanja, te načinima na koje je uopće moguće tumačenje tekstova, postala je na određen način sastavni dio svake teorije interpretacije.

⁵⁶ Milivoj Solar, *Teorija književnosti*, str. 281-282.

⁵⁷ Ingarden, Roman, poljski filozof. Profesor u Krakovu (1945-63.). Profesor na univerzitetima u Lavovu (1925-44), Torunu (1945-46) i Krakovu (1946-50. i 1956-63).

⁵⁸ Milivoj Solar, *Teorija književnosti*, str. 282.

književnoznanstvenim orijentacijama, bez obzira na to koliko je uspjela obuhvatiti cjelinu znanosti o književnosti.⁵⁹

RECEPCIJA PRIČA O NASRUDIN HODŽI

RUKOPISI, ZBIRKE, PREVODI, PRERADE

Priče o Nasrudin hodži nađene su u više relativno starih rukopisa. Najstariji u Europi naziva se lajdenskim, i prema nekim izvorima već se 1625. godine nalazio u vlasništvu jednog Evropljanina. U njemu se nalazi ukupno 76 šala. Bečki rukopis, za čijeg se pisca smatra da je živio oko 1591. godine, sadrži svega 13 šala o Nasrudin hodži (poglavlje pod naslovom Društvena razbibriga), dok su ostali dijelovi rukopisa ispunjeni šalama drugačijeg sadržaja različitih autora. Fehim Bajraktarević pominje još neke rukopise, među kojima još jedan lajdenski sa 150 šala, zatim još jedan bečki, pa rukopis iz 1777. o kome govori Köprülüzade.⁶⁰ O rukopisu iz 1777. godine je nešto više govorio i Fikret Türkmen u svojoj knjizi *Letâif-i Nasreddin Hoca* gdje on navodi da je od 195 priča u rukopisu, njih 147 se odnosi na Nasrudin hodžu.⁶¹

U biblioteci Sulejmanije se nalazi članak pod naslovom „Hikâyât-n Nasreddin Hâce“ i sadrži 156 odlomaka, a smatra se da je napisan u 18. stoljeću. Upravo je Fikret Türkmen o tome dao nešto više podataka u svojoj knjizi.

Pertev Naili Boratav u knjizi *Nasreddin Hoca* navodi da u zbirci *Atatürk Muallim Cevdet*, u rukopisu od 135 stranica, postoje dvije šale o Nasrudin hodži za koje se pretpostavlja da pripadaju 17. stoljeću, a koje se ne nalaze u drugim rukopisima.⁶² Boratav piše i o anonimnom i nedatiranom rukopisu u Nacionalnoj biblioteci u Parizu, u kome se pominje „hadži“, što njemu izgleda kao deformacija Nasrudin hodžine titule. Isti rukopis

---

⁵⁹ Milivoj Solar, *Teorija književnosti*, str. 282.

⁶⁰ Zanimljivo je kako Ivan Šop u svojoj knjizi *Nasredinove metamorfoze* navodi da turski pjesnik Lami unosi u svoje djelo *Letâif-i Lami* nekoliko hodžinih šala, od kojih neke do danas nisu izgubile svoj sjaj i vrijednost.

⁶¹ Ivan Šop, *Nasredinove metamorfoze*, str. 29.

⁶² Pertev Naili Boratav, *Nasreddin Hoca*, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006., str. 110.

sadrži i lakrdije Sivrihisaraca, te je važan kao odrednica lokalnog karaktera Nasrudin hodžinih priča. Od štampanih turskih izdanja Nasrudin hodžinih priča primat pripada takozvanoj „narodnoj“ knjizi o Nasrudin hodži, objavljenoj 1837. godine u Istanbulu. Ona obuhvata 125 priča. Također, postoji i zbirka Mehmeda Tevfika Čajlaka, izdata 1883. godine.⁶³

Značajna su izdanja priča o Nasrudin hodži koja je pripremio mađarski turkolog Ignac Kunoš, bilježeći ih na terenu između Ajdina i Konje. Ova su izdanja u lokalnom dijalektu. Te priče su, po mišljenju Fehima Bajraktarevića, iste kao u pomenutoj „narodnoj“ knjizi.

Manje poznati su rukopisi iz zbirke austrijske Nacionalne biblioteke Gustav Flügel. U zbirci postoji jedan članak koji obuhvaća tri poglavlja pod nazivom „Tenšît-el Mecâlis“, a jedno od njih uključuje anegdote o Nasrudin hodži.⁶⁴

Najpotpuniju zbirku priča o Nasrudin hodži kod Turaka dao je Behan⁶⁵; pojavila se u Istanbulu 1926. godine. Kasnije je doživjela izdanje latinicom u nešto smanjenom obimu (165 priča). Behan se toga puta, odustavši od pseudonima, potpisao punim imenom Veled Čelebi, dodavši još i zvanje „kastamonijski narodni poslanik“.

1930. godine pojavilo se izdanje Kemaleđina Šukrija, koji izdaje i knjigu Nasredin hodžinih šala na francuskom. Od kasnijih izdanja, objavljenih tokom posljednjih godina, potpunosti i preglednosti ističe se izdanje Abdulbaki Gölpınarlıja, koje je poslužilo kao osnovna literatura za ovaj rad. U Gölpınarlıjevoj knjizi nalazi se 225 priča.⁶⁶

Fehim Bajraktarević je u svojoj knjizi *Nasrudin- hodžin problem* pisao nešto više o izdanju Kemaleđina Šukrija. Navodi da se to izdanje sastojalo od četiri sveska i da je njegova sadržina bila sažeta u šalama i dosjetkama iz pojedinih perioda života Nasrudin hodže. Fehim Bajraktarević je te periode naveo sljedećim redom:

---

⁶³ Ivan Šop, *Nasredinove metamorfoze*, str. 30

⁶⁴ Fikret Türkmen, *Letâif-i Nasreddin Hoca*, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1989., str. 8-9

⁶⁵ Veled Čelebi Izbudak, Mehmet Bahâeddin Veled (16. jul 1869. – 4. maj 1950.) bio je učenjak turskog jezika i književnosti, pjesnik i narodni poslanik. Koristio je mahlas Bâhaî.

⁶⁶ Ivan Šop, *Nasredinove metamorfoze*, str. 30

1. Nasredin hodža: Djetinjstvo i prvo školovanje (Çocukluk ve mektep hayatı) sa 79 strana i 28 slika,
2. Mladost i medresanski život (Gençlik ve medrese hayatı) sa 80 strana i 25 slika,
3. Starost i kadiluk (İhtiyarlığı ve kadılığı) također sa 80 strana i 25 slika,
4. Nasredin- hodža i Timurlenk (Nasrettin Hoca ve Timurlenk) sa 44 strane i 17 slika u tekstu.

Prevodi Nasrudin hodžinih dosjetki u Evropu stižu prilično rano. Jedan od prvih je čuveni Galan⁶⁷ koji je 1694. godine preveo nekoliko priča o Nasrudin hodži.

Mnogi se orijentalisti, historičari i prevodioci interesuju za priče o Nasrudin hodži. Kantemir, De La Kroat, Karl Fridrih Glegl, zatim Dic, Kamerloher i Prelog, Veselski i drugi, svi oni doprinose boljem upoznavanju evropske nauke i evropskih čitalaca sa ciklusom o Nasrudin hodži.⁶⁸ Postepeno te priče bivaju prevedene na francuski, ruski, engleski, grčki, mađarski, bugarski i druge jezike.

Ivan Šop tvrdi da je, što se tiče naših prostora, najkompletniji prevod dao Stevan Sremac u svojoj zbirci *Nasradin- hodža, dosetke i budalaštine njegove u pripovetkama*.⁶⁹

Od novijih prevoda Nasrudin hodžinih priča na naš jezik treba pomenuti prevod Ismaila Hakki Čauševića, koji je s turskog preveo zbirku A. H. Yaşaroğlua. Ova zbirka izdvaja se po tome što potiče iz novijeg vremena i prevod je rađen s turskog originala, što je svakako prednost u odnosu na većinu posrednih prevoda, a pažnju zaslužuje i izvrstan predgovor Meše Selimovića, pod naslovom „Nasrudin hodža“.⁷⁰

Izdanjima i prevodima Nasrudin hodžinih šala mogu se pribrojati i umjetnička djela inspirisana njegovim likom, ili pjesničke obrade pojedinih priča. Njih ima naročito mnogo kod Turaka. Ivan Šop navodi Köprülüzadeove stihovane priče, zatim dramu Halide Edip Adıvar „Duh i maska“. Likom Nasrudin hodže inspirira se i jedan od

---

⁶⁷ Galan je autor prvog prevoda na evropske jezike djela *Hiljadu i jedna noć*.

⁶⁸ Nasredinove metamorfoze, str. 31

⁶⁹ O izvorima (rukopisima i turskim izdanjima) i prevodima na evropske jezike, a posebno o prevodima kod nas, pisao je opširnije Fehim Bajraktarević u svojoj studiji *Nasredin hodžin problem*. O Nasrudin hodži kod Jugoslavena pisala je i Marija Đukanović u referatu održanom na Nasredin- hodžinom festivalu u Akşehiru 1963. godine.

⁷⁰ Ivan Šop, Nasredinove metamorfoze, str. 33

najpoznatijih turskih pjesnika dvadesetog stoljeća, Orhan Veli Kanık (Nasreddin Hoca Hikayeleri, 70 Manzum hikaye 1949.)

Ovakvih obrada, prerada i adaptacija ima i kod drugih naroda. Pjesničku obradu Nasrudin hodžinin šala dao je A. Pan na rumunskom, Fp. fon Verner na njemačkom, V. Ščurat na ukrajinskom, V. Veličko na ruskom. Ovome treba dodati i prozu sovjetskog pisca Leonida Solovjeva.

Fehim Bajraktarević u svojoj studiji pominje i dramu Milana Đurčina *Nasradin-hodžina čudesa*, prikazivanu u Sarajevu 1928. godine. Zanimljiv je i poznati Ćopićev ciklus *Nasradin-hodža u Bosni* koji je izašao 1971. godine. Ovoj listi ćemo dodati i roman Slavka Mićanovića *Nasradin-hodža u Stambolu*.

Godine 1986. u časopisu *Kulture Istoka* predočen je rad Lamije Hadžiosmanović sa specifičnim osvrtom na ličnost Nasrudin hodže. Također, lik Nasrudin hodže i priče o njemu su djelomično bili predmetom rada „Humor u turskoj književnosti“ koji potpisuje Vojna Stojisavljević. Rad je objavljen 1991. godine u Prilozima za orijentalnu filologiju.

Kada je riječ o štampanim izdanjima knjiga o Nasrudin hodži, istaknut ćemo same početke te djelatnosti.

Od 1837. godine, kada je u Istanbulu štampana prva knjiga priča o Nasrudin hodži, koja je doživjela nekoliko izdanja, počinje sistematsko sakupljanje i objavljivanje Nasrudinovih kazivanja. Četrdeset šest godina kasnije, 1883. turski pisac i publicista Mehmed Tevfik Čajlak, objavljuje zbirku anegdota o Nasrudin-hodži pod nazivom *Letaif-i Nasretin, Bu adam*, čiji se naslovi u raznim djelima mijenjaju. Do sada je u Turskoj štampano 390 zbirki.⁷¹

Duga lista pisaca koji su Nasrudin hodžu i njegove dosjetke uzeli za predmet svojih djela, radova ili predstava je dokaz da je riječ o posebnoj kreaciji narodnog duha, dovoljno čvrstoj i jakoj da se odupre vremenu i da probije granice zemlje u kojoj je nastala. Očigledno da je ta kreacija bilo dovoljna bogata i raskošna da svakome pruži dio sebe.

---

⁷¹ Lamija Hadžiosmanović, „Filozof ili luda“, *Kulture Istoka*, 8/ 1986, Beograd, 1986., str. 6.

FILMOVI I POZORIŠNE PREDSTAVE KAO DOKAZ BESMRTNOSTI NASRUDIN HODŽINOG LIKA

Humor se može realizirati kroz različite oblike: šaljiva priča, vic, basna, anegdota, i sl. Način na koji se on može dalje predstaviti, osobito u moderno doba, ogleda se kroz predstave, crtane i igrane filmove, knjige itd. U cilju da se sačuva lik Nasrudin hodže, snimljeni su filmovi i režirane su različite predstave, te su izdate mnogobrojne zbirke priča o njegovom životu.

Navest ćemo neke sekvence iz turske kinematografije i pozorišnog života, gdje se za Nasrudin hodžu ostavilo mjesto koje mu i pripada. Ekraniziranje i stavljanje njegovog lika na platna je možda najbolji pokazatelj denacionaliziranja njegove ličnosti – i baš kao što smo naveli, njegovo ime i vezivanje za određeni narod dolazi u drugi plan kada se u razmatranje uzme globalni efekat koji postižu njegove svezremenske i univerzalne priče. Pretraživanjem filmova o njemu koji su, na određeni način, dosegli najviši nivo popularnosti o njemu, došli smo do naslova nekih filmova koji su ostavili najdublji trag:

1. *Molla Nasreddin* (film, 1953.)⁷²

Molla Nasreddin (perzijski: ملا نصرالدین) je film Iraja Doostdara koji je objavljen 1953. godine. Pored toga što ga je režirao i sam Iraj je imao ulogu u filmu. Film je zasnovan na Molla Nasreddinu, a zapravo to je naziv za Nasrudin hodžu u Iranu. Film je snimljen na perzijskom jeziku.

2. *Nasreddin hoca* (Film, 1965)⁷³

Nasreddin hoca je komični film Yavuz Yalınkılıç koji je objavljen 1965. godine. Celal Erten i kinematograf Dinçer Önal bili su producenti filma koji je režirao Yavuz Yalınkılıç.

3. *Nasreddin hoca* (Film, 1971)⁷⁴

Nasreddin hoca je komični film Meliha Gülgena, koji je prikazan 1971. godine. Film objašnjava hikaju pomiješanu sa šalama Nasrudin hodže, kadije Akšehira i Timura. U filmu je prikazan Nasrudin hodža koji se želi oženiti Safinazom, kćerkom akšehirskog

---

⁷² [https://tr.wikipedia.org/wiki/Molla_Nasreddin_\(film,_1953\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Molla_Nasreddin_(film,_1953))

⁷³ [https://tr.wikipedia.org/wiki/Nasreddin_Hoca_\(film,_1965\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Nasreddin_Hoca_(film,_1965))

⁷⁴ [https://tr.wikipedia.org/wiki/Nasreddin_Hoca_\(film,_1971\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Nasreddin_Hoca_(film,_1971))

kadije. No međutim, kadija šalje svoju stariju kćer Šukrije, umjesto Safinaze. Ljut zbog ove situacije, hodža šalje Šukrije natrag (očevoj) kući.

Kadija se zbog straha krije od Timura, za koga kažu da dolazi u grad. Jedan od Timurovih vojnika, princ Ahmet, je vidio drugu kadijinu kćer Gulayše koja mu se jako sviđela. Timur zadužuje Nasrudin hodžu da vjenča Gulayše i Ahmeta. Hodža, koji rado prihvata ovaj zadatak, misli da se ovako može sresti sa Safanizom.

Ovo su samo neki od filmova koji su snimljeni o njemu. Pored filmova, prikazani su i crtani filmovi i animirane serije, tako da i oni najmlađi mogu upoznati lik i djelo Nasrudin hodže, te uživati u avanturama kroz koje je prošao lik čijoj se inteligenciji i, uvijek spremnim, odgovorima divimo. Neke od epizoda koje su ponuđene su: „Hafiza kaybı” (Gubitak pamćenja), „Oyun bitti“ (Igra je gotova), „Nasreddin hoca'nın kayıp hazinesi” (Izgubljeno blago Nasrudin hodže), itd.⁷⁵

Osvrnućemo se i na pozorišne i operne predstave koje su se bavile likom Nasrudin hodže i pričama o njemu i koje su iza sebe ostavile određeni trag. Vjerovatno najstarija predstava tog tipa je Nasreddin Hoca'nın Mansıbı, čiji se tačan datum izdavanja ne zna, ali se smatra da je napisana između 1775. i 1782. godine. Pored toga, tokom ranih godina druge ustavne ere, Nacionalna osmanska operna kompanija izvela je igru Nasrettin Hoca'nın Telaşı u Izmiru 1914. godine.⁷⁶

U istom razdoblju Bahâ Tevfik i Ahmet Nebil također su napisali kompoziciju u obliku istoimene predstave, a prva scena održana je 9. oktobra 1916. godine u kinu Iris u Izmiru. Tokom ustavne ere, obje ove predstave bile su veoma često igrane u Istanbulu i Izmiru.

Sabahattin Kalender je 1930-ih izveo operu nazvanu Nasrettin Hoca, a u istom periodu Ziya Şakir i Ömer Seyfettin napisali su drame Nasrudin hodža. Kako smo već naveli u radu, u predstavi pod nazivom Maska i duh, 1945. godine spisateljica Halide Edib Adıvar uključila je i Nasrudin hodžu.

Adnan Çakmakçioğlu 1951. godine, İsmail Hakkı Sunat 1954. godine i Aydın Su 1962. godine, su još neka od imena koja su anegdote o Nasrudin hodži prikazivala kao

---

⁷⁵ <https://www.trtcocuk.net.tr/nasreddinhocazamanyolcusu>

⁷⁶ Ülkü Gürsoy, „Nasreddin Hoca'nın Mansıbı”, *Milli Folklor*, 31-32, Ankara, 1996., str. 24.

pozorišne predstave. U Uzbekistanu su opera Nasrudin hodža (Xo'ja Nasriddin), balet Nasriddinning Yoshligi i muzička komedija Nasriddin Afandi izvedeni stotinama puta u mnogim pozorištima.

Nasrudin hodža je takođe bio dijelom igara za mobilne platforme, a 1996. godine UNESCO je proslavio kao godinu Nasrudina hodže.⁷⁷

Danas se u ime Nasrudin hodže organizuju događaji poput *Međunarodnog memorijala i Dana humora u Akšehiru*, *Međunarodnog takmičenja crtanih filmova Nasrudin hodža*, *Festivala komedije Zlatni magarac*, *Takmičenje u pisanju priča i izrade crtanih filmova na temu Nasrudin hodže* i *Međunarodnog simpozija Nasrudin hodža*.

Recepcija priča o Nasrudin hodži je bila izuzetno pozitivna među stanovništvom širom svijeta. Njegove anegdote ispričane jednostavnim narodnim jezikom, obuhvataju segmente iz svakodnevnog života svih slojeva društva. Popularnost njegovog lika široko je rasprostranjena, a njegove priče su poučne kako za djecu, tako i za odrasle.

O njegovoj popularnosti i pozitivnoj recepciji njegovih priča govori činjenica da se Nasrudin hodžin ugled ubrzo proširio po svim provincijama osmanskog teritorija, a lik je u međuvremenu integrirao narativne materijale izvorno povezane s drugim likovima. Osim u Turskoj, Nasrudin hodža i njegove anegdote dobro su poznati u različitim istočnim kulturama, posebno u arapskom i perzijskom folkloru. Njegove su priče prevedene na mnoge jezike. U mnogim je područjima Nasrudin hodža glavni dio kulture i često se citira ili aludira na njegove zgode u svakodnevnom životu. Budući da postoje hiljade različitih priča u kojima je Nasrudin hodža glavni lik, gotovo da se za svaku priliku može naći odgovarajuća priča. Priče takvog sadržaja poznate u raznim regijama i na jezicima poput albanskog, arapskog, azerbejdžanskog, bengalskog, bosanskog, perzijskog, srpskog i urdskog narodnog predanja, hrvatskog i kavkaskog jezika, čak i na kineskom gdje se za glavni lik koristi vrlo sličan naziv.

Njegova popularnost krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća je bila tolika da su se svim životnim situacijama prilagođavale priče o Nasrudin hodži, dajući recipijentu mogućnost da se poistovijeti sa njim. Repertoar priča koje se pripisuju

---

⁷⁷<https://www.milligazete.com.tr/haber/836714/nasrettin-hoca-unescove-unicefyolunda>

Nasrudin hodži sadrži veliku količinu priča koje su inače dokumentirane u međunarodnoj narativnoj tradiciji.

Kako su generacije prolazile, dodavale su se nove priče, druge su se modificirale, a lik i njegove priče širile su se u druge regije. Teme u pričama postale su dio folklorne brojnih nacija i izražavaju nacionalnu maštu raznih kultura. Iako većina njih prikazuje Nasrudin hodžu u ranom okruženju malog sela, priče se bave konceptima koji imaju određenu bezvremenost.

Priče o Nasrudin hodži poznate su na cijelom Bliskom Istoku i dosegnule su kulture širom svijeta, što govori o njihovoj velikoj popularnosti i recepciji među stanovništvom. Očito je da se većina priča o njemu može ispričati kao šala ili šaljiva anegdota. Bezbroj puta su pričane i prepričavane u gradskim i seoskim kafanama i karavan-sarajima u Aziji, Sjevernoj Africi i drugdje, a mogu se čuti u domovima i na radiju. Pričama o Nasrudin hodži je svojstveno da se mogu čitati i razumjeti na mnogim razinama.⁷⁸

Na osnovu navedenih podataka može se kazati da je Nasrudin hodža jedan od rijetkih likova turske književnosti koji je stekao izvjesnu međunarodnu slavu i ušao u svjetsku književnost. Također je neosporiv i doprinos spomenutih priča razvoju narodnog stvaralaštva kod mnogih naroda.

---

⁷⁸ <https://iranicaonline.org/articles/molla-nasreddin-i-the-person>

ZAKLJUČAK

Nasrudin hodža je jedan od najznačajnijih likova turske narodne književnosti i najautentičniji predstavnik humora u toj književnosti.

U ovom radu smo ponudili osnovne značajke pojma recepcije u književnosti, naveli osnovne karakteristike narodne ili usmene književnosti, kao i usmene književnosti turkijskih naroda. Posebno smo se osvrnuli na lik Nasrudin hodže, kao jednog od glavnih predstavnika te književnosti u turskoj kulturi. Uvidjeli smo da pristup njegovom liku i opusu koji mu se pripisuje nije dostatan ako mu se pristupi samo kao nasljeđu turske nacionalne književnosti. Stoga smo njegov lik i priče promatrali šire, na razini koja nadilazi nacionalni kontekst. Važno je naglasiti da je lik Nasrudin hodže daleko od lika iz puke legende koja je bila namijenjena recipijentima određenog vremenskog perioda.

Osim što rad sadrži teorijski uvod i historijske podatke o nastanku priča Nasrudin hodže, navedeni su primjeri pojedinih priča. One su odabrane ciljano kako bi ilustrirale iznesene tvrdnje. Njegove priče reflektuju brojna načela usmene književnosti koja je imala snagu da preživi u različitim sredinama i vješto se prilagodi svakom narodu. Priče o Nasrudin hodži uspijevaju korespondirati sa svakom književnošću podjednako blisko. U brojnim pričama govori se o događajima iz privatnog života Nasrudin hodže – što daje priliku svakom recipijentu da se poistovijeti s njim. U drugim pričama on se okreće društvenoj realnosti i na sebi svojstven način je komentira, objašnjava ili ismijava.

Pri poređenju s likovima poput Hitar Petra, Džuhe i dr. može se uočiti mogućnost preobražaja lika Nasrudin hodže. Taj preobražaj je postojan i vidljiv kroz prijevode priča na jezike našeg govornog područja u kojima su opet povremeno intervenirali autori prilagođavajući ih ovdašnjem čitaocu.

Konačno se univerzalna poruka i svestremenska svojstva priča o Nasrudin hodži može očitovati kroz igrane i crtane filmove, kao i predstave inspirisane njegovim likom. Tek smo šturo spomenuli taj segment „širine“ recepcije priča o Nasrudin hodži kako bismo ukazali na aktuelnost tog nasljeđa narodne književnosti u savremenim umjetničkim tokovima.

LITERATURA

1. Albayrak, Nurettin, "*Nasreddin Hoca*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi, cilt 32, İstanbul, 2006, str. 419- 420
2. Arslan, Mehmet, Paçacıoğlu, Burhan, *Letâif-i Hoca Nasreddin*, Baskı: Dilek Ofset Matbacılık, Sivas, 1996.
3. Aydoğan, Rüştü, *Nasrettin Hoca hikâyeleri*, Evrensel İletişim Yayınları, Ankara, 2013.
4. Bajraktarević, Fehim, *Nasredin- hodžin problem*, Državna štamparija, Beograd, 1934.
5. Batur, Suat, *Nasrettin hoca fıkraları*, Altın Kitaplar Yayın Evi ve Ticaret A. Ş., İstanbul, 2005.
6. Bošković- Stulli, Maja, *Usmene pripovijetke i predaje*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1997.
7. Đinđić, Slavoljub, *Knjiga Dede Korkuta*, Narodna knjiga, Beograd, 1981.
8. Frndić, Nasko, *Narodni humor i mudrost muslimana*, Stvarnost Zagreb, Zagreb, 1972.
9. Gökyay, Orhan Şaik, *Dedem Korkudun Kitabı*, Devlet Kitapları, İstanbul, 1973.
10. Gölpınarlı, Abdülbâki, *Nasrettin Hoca*, İnkilâp Kitabevi Yayın Sanayî ve Ticaret A. Ş., İstanbul, 2017.
11. Hadžiosmanović, Lamija, „Filozof ili luda“, *Kulture Istoka*, 8/1986, Beograd, 1986.
12. İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Historija Osmanske države i civilizacije II*, Orijentalni institut u Sarajevu, 2008.
13. Isaković, Alija, *Nasrudin hodža- anegdote*, Svjetlost, Sarajevo, 1987.
14. Kısakürek, Necip Fazıl, *Nasreddin Hoca*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2016.
15. Köprülü, Fuad, *Nasreddin Hoca*, Akşâğ Yayınları, Ankara, 2004.
16. Naili Boratav, Pertev, *Nasreddin Hoca*, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006.
17. Nametak, Alija, *Nasrudin Hodža*, Prva muslimanska nakladna knjižara, Sarajevo, 1942.
18. Nametak, Fehim, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2013.

19. *Nasreddin Hoca'dan fıkralar*, Yunus Emre Enstitüsü, İstanbul, 2015.
20. Petrović, Milena, *Terija književnosti*, Filozofski fakultet Niš, Niš, 2010.
21. Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
22. Stojisavljević, Vojna, „*Humor u turskoj književnosti*“, Prilozi za orijentalnu filologiju, 40/1991, Sarajevo, 1991.
23. Šop, Ivan, *Nasrudinove metamorfoze*, Institut za književnost i umjetnost, Beograd, 1973.
24. Tkalec, Mirjana, „*Primjenjivost teorije recepcije na medij interneta*“, *Fluminensia* XXII/2010, Rijeka, 2010.
25. Yaşaroğlu, Ahmet Halit, Preveo: Čaušević, Ismail, *Nasreddin Hoca fıkraları*, Kitapçılık ve Kağıtçılık, İstanbul, 1961.